

HAS (main) - 2021

(This question paper contains 4 printed pages]

ASME-21-SSKT-(II)

Roll Number

SANSKRIT (PAPER-II)

संस्कृत (पेपर-II)

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

निर्धारित समय : 3 घंटे]

[अधिकतम अंक : 100

QUESTION PAPER SPECIFIC INSTRUCTIONS

प्रश्नपत्र सम्बन्धी विशेष अनुदेश

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions.

उत्तर देने से पूर्व निम्नलिखित निर्देशों को कृपया सावधानीपूर्वक पढ़ें।

1. This question paper contains total **EIGHT** questions.
इस प्रश्नपत्र में कुल आठ प्रश्न हैं।
2. Attempt only **FIVE** questions. Candidates are required to attempt at least *one* question from each of the section in addition to question Nos. 4 and 5 which are compulsory.
केवल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। अभ्यर्थियों को अनिवार्य प्रश्न संख्या 4 और 5 के अलावा प्रत्येक खण्ड से कम से कम एक प्रश्न हल करना है।
3. Question Nos. 1, 2 & 3 from Section 'I' and question Nos. 6, 7 & 8 from Section 'II' may be answered either in Sanskrit or in the medium of examination opted by candidate.
खण्ड-I में से प्रश्न संख्या 1, 2 और 3 तथा खण्ड-II में से प्रश्न संख्या 6, 7 और 8 के उत्तर या तो संस्कृत में या उम्मीदवार द्वारा चुने गए परीक्षा के माध्यम में दिये जा सकते हैं।
4. Each question carries equal marks. Marks are divided and indicated against each part of the question. Write answer in legible handwriting. Each part of the question must be answered in sequence and in the same continuation.
प्रत्येक प्रश्न के समान अंक हैं। प्रश्न के अंकों को विभाजित कर प्रश्न के प्रत्येक भाग के सामने इंगित किया गया है। उत्तर स्पष्ट लिखावट में लिखिये। प्रश्न के प्रत्येक भाग का उत्तर उसी क्रम में दिया जाना चाहिए।
5. Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly. Any page or portion of the page left blank in answer book must be clearly struck off.
प्रश्नों के उत्तरों की गणना क्रमानुसार की जाएगी। यदि काटा नहीं है, तो प्रश्न के उत्तर की गणना की जाएगी चाहे वह उत्तर अंशतः दिया गया हो। उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़ा हुआ पृष्ठ या उसके अंश को स्पष्ट रूप से काटा जाना चाहिए।
6. Re-evaluation/Re-checking of answer book is not allowed.
उत्तर-पुस्तिका के पुनर्मूल्यांकन/पुनः जाँच की अनुमति नहीं है।

SECTION-I/खण्ड-I

1. (a) Explain critically the statement 'दण्डिनः पदलालित्यं' with illustration. 10
'दण्डिनः पदलालित्यम्' इत्युक्तिः सोदाहरणं समीक्ष्यताम्।
- (b) Write an essay on 'कादम्बरीरसज्ञानामाहारोऽपि न रोचते'। 10
'कादम्बरीरसज्ञानामाहारोऽपि न रोचते'-सूक्तिमाश्रित्य एको निबन्धो लिख्यताम्।
2. Describe the justification of name 'Sundarakanda' of Valmiki Ramayana. 20
वाल्मीकि रामायणमधिकृत्य 'सुन्दरकाण्डम्' इत्यस्य नामौचित्यं परीक्ष्यताम्।
3. Describe the dramatic significance of Ratnavali. 20
रत्नावली-नाटिकाया नाट्यवैशिष्ट्यं प्रतिपाद्यताम्।
4. Write short notes in Sanskrit on the following : 2×10=20
संस्कृतभाषायाम् अधोलिखितयोः संक्षिप्त टिप्पणी लिख्यताम् :
(i) राजतरंगिणी
(ii) पञ्चतन्त्रम्।

SECTION-II/खण्ड-II

5. Explain in Sanskrit any two of the following verses : 2×10=20
अधस्तनेषु पद्येषु कयोश्चिद् द्वयोः श्लोकयोः संस्कृते व्याख्या क्रियताम् :
(क) अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्देवा आप्नुवन्पूर्वमर्षत्।
तद्भावतोऽन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा दधाति ॥
(ख) बोद्धारो मत्सरग्रस्ताः प्रभवः स्मयदूषिताः।
अबोधोपहताश्चान्ये जीर्णमङ्गो सुभाषितम् ॥

(ग) शिरः शार्वं स्वर्गात् पशुपतिशिरस्तः क्षितिधरं

महीध्रादुत्तुङ्गादवनिमवनेश्चापि जलाधिम् ।

अधोऽधो गङ्गेयं पदमुपगता स्तोकमथवा

विवेकभ्रष्टानां भवति विनिपातः शतमुखः ॥

(घ) पीतेनैकेन संवीतां क्लिष्टेनोत्तमवाससा ।

सपङ्कामनलङ्कारां विपद्मामिव पद्मिनीम् ॥

6. Translate into Hindi or English any *two* of the following verses : 2×10=20

अधस्तनेषु पद्येषु कयोश्चिद् द्वयोः हिन्दीभाषायां अथवा आङ्ग्लभाषायाम् अनुवादो विधीयताम् :

(क) त्यागाय सम्भृतार्थानां सत्याय मितभाषिणाम् ।

यशसे विजिगीषूणां प्रजायै गृहमेधिनाम् ॥

(ख) रणद्विराघट्टनया नभस्वतः पृथग्विभिन्नश्रुतिमण्डलैः स्वरैः ॥

स्फुटीभवद्गामविशेषमूर्च्छनामवेक्षमाणं महतीं मुहुर्मुहुः ॥

(ग) प्रतीपभूपैरिव किं ततो भिया विरुद्धधर्मैरपि भेत्तुतोऽज्झिता ।

अमित्रजिन्मित्रजिदोजसा स यद्विचारदृक्चारदृगप्यवर्तत ॥

7. Explain with reference to the context any *two* of the following : 2×10=20

अधस्तनेषु कयोश्चिद् द्वयोः प्रसङ्गसन्दर्भनिर्देशपूर्वकं व्याख्या क्रियताम् :

(क) आपृच्छस्व प्रियसखममुं तुङ्गमालिङ्ग्य शैलं

वन्द्यैः पुंसां रघुपतिपदैरङ्कितं मेखलासु ।

काले काले भवति भवतो यस्य संयोगमेत्य

स्नेहव्यक्तिश्चिरविरहजं मुञ्चतो वाष्पमुष्णम् ॥

- (ख) यथा यथा चेयं चपला दीप्यते तथा तथा दीपशिखेव कज्जलमलिनमेव कर्म केवलमुद्वृति । (
- (ग) एवंविधयापि चानया दुराचारया कथमपि दैवशेन परिगृहीताः विक्लवाः भवन्ति राजानः,
सर्वाविनयाधिष्ठानताञ्च गच्छन्ति ।
- (घ) चतस्रः एव विद्या इति कौटल्यः ।

8. (a) Analyse the following statement with reference : 10

अधोलिखितस्य वक्तव्यस्य ससन्दर्भं समीक्षा विधीयताम् :
इष्टप्रवासजनितान्यबलाजनस्य दुःखानि नूनमतिमात्रसुदुःसहानि ॥

(b) Explain with reference to the context of the following verse : 10

अधस्तनस्य प्रसङ्गसन्दर्भनिर्देशपूर्वकं व्याख्या क्रियताम् :
किं भीमसेनो जमदग्निपुत्रः कुन्तीसुतो वा दशकन्धरो वा ।
एषोऽहं गृहीत्वा केशहस्ते दुःशासनस्यानुकृतिं करोमि ॥

OR/अथवा

हा हा धिक्! परगृहवासदूषणं यद्-
वैदह्याः प्रशमितमद्भुतैरुपायैः ।
एतत्तत् पुनरपि दैवदुर्विपाका-
दालर्कं विषमिव सर्वतः प्रसृतम् ॥